

Urszula JAŃCZYK

JAKIEGO WOJTYŁĘ ZNAMY?

O problemach związanych z edycją utworów literackich Karola Wojtyły Aspekt tekstologiczny

Wydanie krytyczne ujawnia wieloznaczność tekstów, wzbogacając – ale nierzadko też rozmywając – ich sens. Utwory analizowane i interpretowane w świetle zapisów brulionowych stają się dziełem otwartym – wizja utworu jako zamkniętej całości jest tylko wizją czytelnika. Lektura brulionów umożliwia spojrzenie na tekst z innej perspektywy, odsłania punkt widzenia autora.

Wśród licznych publikacji dotyczących pisarstwa Karola Wojtyły na próżno by szukać studium przedstawiającego wiarygodną wiedzę o historii tekstów jego dzieł. Brak badań z tego obszaru tematycznego stanowi lukę, której wypełnienie ma fundamentalne znaczenie dla rozwoju studiów nad twórczością autora *Przed sklepem jubilera*. Niniejszy artykuł został pomyślany jako krótki wstęp uchylający furtkę do tego rodzaju rozważań tekstologicznych, a bodźcem do jego powstania stało się dwutomowe krytyczne wydanie *Dzieł literackich i teatralnych*¹ Karola Wojtyły, które ukazało się w wydawnictwie Znak.

W edycji tej zamieszczono informacje o odmianach utworów Wojtyły oraz faksymile rękopisów, co pozwala przede wszystkim na rewizję ustaleń edytorskich, ale umożliwia też przyjrzenie się procesowi twórczemu Karola Wojtyły. Z refleksją teoretyczną nad genezą dzieł literackich wiąże się jednak poważna trudność: „Bardzo trudne (jeśli w ogóle możliwe) jest złapanie tekstu na gorącym uczynku «stawania się». By do tego doszło, badacz musiałby się kryć za plecami piszącego autora, zaglądać mu przez ramię (a właściwie – przeniknąć do wnętrza jego umysłu)”². Finalny tekst dzieła literackiego to rezultat ogromnej pracy autora, w trakcie której „zajmował się [on – U.J.] na przykład poszukiwaniem dokumentów i informacji, budowaniem koncepcji, przygotowywaniem, a potem pisanie swojego tekstu, tworzył różne wersje tego samego fragmentu, wprowadzał poprawki i zmiany, a wreszcie różne

¹ Zob. K. Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, *Juwenilia (1938-1946)*, red. J. Popiel, Wydawnictwo Znak, Kraków 2019; t. 2, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 2, *Utwory poetyckie (1946-2003)*, red. Z. Zarębianka, Wydawnictwo Znak, Kraków 2020.

² M. Antoniuk, *Proces tekstotwórczy jako najpiękniejszy przedmiot badań, którego nie ma*, w: *Pracownia Herberta. Studia nad procesem tekstotwórczym*, red. M. Antoniuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017, s. 11.

warianty zakończenia”³. Ten „czasowy wymiar” stawania się utworu winien zostać uwzględniony w krytycznym opracowaniu tekstu.

Dostępne obecnie rękopisy literackie Karola Wojtyły nadal jeszcze w większości pozostają nieprzebadane. Taka sytuacja może dziwić, gdyż studia nad nimi nie są przecież czymś nowym⁴, o czym świadczy chociażby wspomniane wydanie *Dzieł literackich i teatralnych*⁵. Dotychczas za najpełniejszą uważana była edycja krakowskiego Znak *Poezje, dramaty, szkice. Tryptyk rzymski*⁶ z roku 2004, w opracowaniu Marka Skwarnickiego, Jerzego Turowicza i Jana Okonia, która zawierała wszystkie znane wówczas utwory artystyczne Wojtyły, w tym juvenilia. Większość tekstów z tego tomu opracował Okoń, który w roku 1979 odpowiadał za redakcję *Poezji i dramatów*⁷. Fakt całościowego

³ P.M. de B i a s i, *Genetyka tekstów*, tłum. F. Kwiatek, M. Prussak, Instytut Badań Literackich PAN – Wydawnictwo, Warszawa 2015, s. 15.

⁴ Zob. np. A. K o z ł o w s k a, *Ku „jedności natchnień i znaczeń”. Nad rękopisem „Wigilii wielkanocnej 1966” Karola Wojtyły*, w: *Kultura nie tylko literacka. W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, cz. 1, red. E. Bednarczyk-Stefaniak, A. Seul, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2017, s. 63-74; t a ż, *Praca Karola Wojtyły nad słowem (na przykładzie poematu „Kościół”)*, w: *Karol Wojtyła – Jan Paweł II. Artysta słowa*, red. M. Ołdakowska-Kuflowa, W. Kaczmarek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 259-277; t a ż, „Siostra” – brulionowy tekst Karola Wojtyły, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 27(2019) nr 1, s. 207-217; t a ż, *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji. O stylu artystycznym Karola Wojtyły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2013; t a ż, „Przełom” – problem autorstwa poematu, w: *Kultura nie tylko literacka. W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, cz. 2, red. D. Kulczycka, A. Seul, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2018, s. 81-93.

⁵ Piśmiennictwo literackie Wojtyły poddawane jest wielostronnym analizom. Zob. np. J. K u p c z a k, *Od poznania do spotkania. O „Pieśni o Bogu ukrytym” Karola Wojtyły*, „Ethos” 30(2017) nr 3(119), s. 333-354; D. R a d z i e c h o w s k i, *Piękno i miłosierdzie. Brat Albert Chmielowski i Karol Wojtyła*, w: *Odsłony miłosierdzia*, red. K. Dybeł, Z. Zarebianka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2017, s. 111-123; K. D y b e i a k, *Sztuka – wielkość – świętość*, w: *Twarze świętości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2016, s. 97-106; K. D y b e i a k, *Samotność jako uprzywilejowana przestrzeń świętości – przypadek Karola Wojtyły (na przykładzie „Pieśni o Bogu ukrytym”)*, w: *Twarze świętości*, s. 85-95; A. K o z ł o w s k a, „Narodziny wyznawców” Karola Wojtyły. Czytanie rękopisu, w: *Literatura, kultura religijna, polskość. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr. hab. Krzysztofowi Dybciakowi w 65. rocznicę urodzin*, red. K. Koehler, W. Kudyba, J. Sikora, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015, s. 381-395; Z. Z a r e b i a n k a, *Motywika biblijna w twórczości poetyckiej Karola Wojtyły*, w: *Jan Paweł II. Posługa myślenia*, t. 2, red. B. Kastelnik, A. Krupka, R. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2015, s. 17-25; t a ż, *Spotkanie w Słowie. O twórczości literackiej Karola Wojtyły*, Wydawnictwo Pasaże, Nowy Sącz 2018; K. D y b e i a k, *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, PIW, Warszawa 2019.

⁶ Zob. K. Wojtyła, *Poezje. Dramaty. Szkice. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*, oprac. M. Skwarnicki, J. Turowicz, J. Okoń, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004.

⁷ Zob. K. W o j t y ł a (Andrzej Jawień, A. J., Stanisław Andrzej Gruda, Piotr Jasień), *Poezje i dramaty*, wybór i układ (z upoważnienia Autora) M. Skwarnicki, J. Turowicz, red. filologiczna J. Okoń, Wydawnictwo Znak, Kraków 1979. Edycja wznawiana była w latach 1986, 1998 i 1999.

wydania spuścizny literackiej Wojtyły mógł rodzić przekonanie, że wszystkie ustalenia edytorskie zostały już dokonane, zwłaszcza że większość tekstów, które znalazły się w tomie, wydawana była pod auspicjami Jana Pawła II, co zapewne miało wpływ na decyzje podjęte przed edytorów oraz na recepcję tej publikacji. Jak jednak zauważa Anna Kozłowska, „sprawa pomyłek kopistów, błędów w odczytaniu oryginałów i innych usterek Wojtyłowych edycji była dotychczas podnoszona [...] zdecydowanie za rzadko w stosunku do skali zjawiska – w związku z *Renesansowym psalterzem*, w którym filologicznych przewinień znaleźć można rzeczywiście więcej, ale i w opracowaniu dojrziałych utworów poety zdarzają się pominięcia słów czy nawet wersów, niewłaściwe lekcje oraz niesłuszne decyzje interpunkcyjne”⁸.

Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim udzielenie odpowiedzi na tytułowe pytanie: Jakiego Wojtyłę znamy? Nie chodzi tu jednak o osobowość autora, który odegrał historyczną rolę w świecie, ale o spojrzenie na metody wydawania jego dzieł, ukazujące – bądź nie – „czasowy wymiar” tworzenia tekstu, proces powstawania utworu w momencie jego narodzin, rozwoju, przemian i stopniowej krystalizacji ostatniej (choć nie zawsze ostatecznej) postaci dzieła.

„DWA POWOŁANIA”

Współlistnienie dwóch powołań: kapłańskiego i poetyckiego, skłania do postawienia pytania: Czym była poezja w życiu Wojtyły i jaki był jego stosunek do niej? Kiedy w roku 1971 w Londynie nakładem Oficyny Poetów i Malarzy ukazała się antologia wierszy pisanych przez polskich księży, zatytułowana *Słowa na pustyni*⁹, i kardynał Wojtyła został poproszony o przygotowanie krótkiego wstępu do niej, tak napisał o byciu kapłanem i poetą: „Kapłaństwo jest sakramentem i powołaniem. Twórczość poetycka jest funkcją talentu – ale talenty również stanowią o powołaniu, przynajmniej w sensie podmiotowym. Można więc stawiać sobie pytanie: w jaki sposób te dwa powołania, kapłańskie i poetyckie, współlistnieją z sobą, w jaki sposób wzajemnie się przenikają w tym samym człowieku? Pytanie takie dotyczy czegoś więcej niż utworów. Dotyczy ono autorów. Dotyczy sprawy, która jest jakąś osobistą tajemnicą każdego z nich. Czy jednak pisząc, nie odsłaniają tej tajemnicy? Mamy prawo postawić w ten sposób pytanie. Musimy jednak zgodzić się z tym, że źródłem

⁸ K o z ł o w s k a, *Praca Karola Wojtyły nad słowem (na przykładzie poematu „Kościół”)*, s. 260.

⁹ Zob. *Słowa na pustyni. Antologia współczesnej poezji kapłańskiej*, wybór i oprac. B. Miązek, Oficyna Poetów i Malarzy, Londyn 1971.

jej poznania w tym tomie pozostaną tylko utwory, tylko wiersze, dzieła sztuki poetyckiej. W jakiej mierze i w jaki sposób również duszy kapłańskiej? [...] To pytanie i szukanie nie powinno nam przeszkadzać w odbiorze ich sztuki, o nią bowiem właśnie chodzi. Ale może czasem pytanie to coś nam wyjaśni, a może zrodzi nowe pytanie. Nie pozbawiajmy się tego wątku w lekturze antologii, stanowi on bowiem również środek jej poznania”¹⁰.

Literatura fascynowała Karola Wojtyłę od wczesnej młodości. W jednym z listów do przyjaciela pisał: „Bo dla nas duch jest więcej niż przemoc i miecz; bo w nas są korzenie Piękna przegłębo, bo Piękno nasze i sztuka nasza z naszego jest Narodu i dla naszego Narodu: to jest pieśń Wieszców, Teatr Wyspiańskiego, Księgi Kasprowicza i filozofia Norwida. W nich jest linia wielkiej poezji polskiej, pieśń nieprzebrzmiała”¹¹. O jego młodzieńczych próbach pisarskich wiedzieli nieliczni. Dzięki zachowanym listom do Mieczysława Kotlarczyka z okresu okupacji dowiadujemy się, że dla Wojtyły był to przede wszystkim okres poszukiwania właściwej formy. Miał już przecież za sobą młodzieńcze doświadczenia poetyckie: w październiku 1938 roku na wieczorze poezji zatytułowanym „Drogą topolowy most” w Sali Błękitnej Domu Katolickiego czytał publicznie swoje liryki wchodzące w skład zbioru *Ballady beskidzkie*¹². Ze wspomnień naocznych świadków wynika, że były to napisane w tradycyjnej formie „ballady typu skamandryckiego o motywach legendarno-ludowych, z tego jedna czy dwie z motywami maryjnymi”¹³. Podczas tego spotkania prezentowano najmłodszą grupę poetycką Krakowa i wiersze tworzone przez należących do niej poetów. Utwory Jerzego Bobera, Tadeusza Kwiatkowskiego oraz Jerzego Kałamackiego czytali ich koleżanki i koledzy (między innymi K. Hajdysówna, L. Jabłońska, H. Królikiewicz, J. Stwora, S. Sokołowski), a tylko Karol Wojtyła osobiście prezentował swoje teksty poetyckie¹⁴. Uczestniczącą w tym spotkaniu Danutę Michałowską zachwylił przede wszystkim jego sposób interpretacji oraz znakomita intonacja; po latach

¹⁰ Cyt. za: M. Skwarnicki, *Karol Wojtyła „Poezje i dramaty”*. Słowo wstępne, w: Dybciak, *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych*, s. 63.

¹¹ List K. Wojtyły do M. Kotlarczyka z 14 listopada 1939 roku. Cyt. za: Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, s. 351.

¹² Wspomnienia Zofii Żarneckiej: „Nie pamiętam w jakich okolicznościach, ale na pewno wyrażał negatywną opinię o Zegadłowiczu (*Zmory*), wnosił zastrzeżenia co do formalnych i treściowych elementów *Powsinóg beskidzkich*. Powołując się na osobistą znajomość świątkarza Wowry, kwestionował sposób przedstawiania go przez Zegadłowicza. W opozycji do tego poety sam napisał *Ballady beskidzkie* (chyba tutaj cytuję wiernie). Nie spotkały się one jednak z przychylnym przyjęciem kolegów. Wydaje mi się, że dyskusje te miały miejsce w czasie zebrania Koła Studentów Polonistyki” (*Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*, oprac. A. Boniecki, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2000, s. 44). Zbiór *Ballady beskidzkie* nie zachował się.

¹³ Wspomnienia Marii Bobrownickiej, *Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*, s. 45.

¹⁴ Por. *Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*, s. 42.

wspominała: „Sam czytał swoje wiersze. Czytał pięknym, ciepłym głosem, ale to nie był głos szkolny, postawiony «na masce», bezosobowy, dźwięczny głos śpiewaka czy aktora – jego głos brzmiał niesłychanie naturalnie, miał niepowtarzalną barwę”¹⁵. W roku 1940 Wojtyła pisał do Kotlarczyka o swojej twórczości poetyckiej: „Zresztą, nie jest tego znowu tak wiele jak myślisz. Długo w sobie te rzeczy noszę i – tak bywa – że dokąd nie są wewnętrznie skończone, nie pozwalają mi się (dosłownie!) napisać. Oczywiście, że mnie porywa. [...] Naprawdę, Mieciu, nie jest tego dużo. Może ze 100-120 stron razem. Co innego, cykl pomysłów, ale to dopiero ziarno w roli”¹⁶.

Wspomniany przez Wojtyłę archetyp – stu- czy studwudziesięciostronicowy – nie zachował się do dnia dzisiejszego. Być może w zbiorze tym znajdowały się utwory, które są dziś mylnie odczytywane i kategoryzowane czasowo przez wydawców, lub te, co do których mają oni wątpliwości, jak na przykład *Mousike* (utwór, który powstał prawdopodobnie jesienią 1939 roku), *Mściciele* (pochodzący prawdopodobnie z połowie 1940 roku), *Proletariat* (prawdopodobnie z jesieni 1940 roku) czy *Przełom* (napisany prawdopodobnie pod koniec 1940 lub w 1941 roku). Niestety, w dostępnych dziś źródłach brak kompletnego tekstologicznego opisu tych utworów. Żaden z wydawców jak dotąd nie podjął próby badania rękopisów znajdujących się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie pod tym kątem¹⁷. Niektórzy z nich uzasadniali to zaniechanie tym, że nigdy nie doczekały się one autoryzacji przez Ojca Świętego, oraz jego słowami zawartymi w korespondencji z wydawcami Markiem Skwarnickim i Jerzym Turowiczem z czerwca 1979 roku. Jan Paweł II napisał bowiem: „Dziękuję za przesłany mi tekst: Nota wydawcy. Ze szczegółów w tym tekście podanych nie bardzo mogę sobie przypomnieć tylko *Harfiarza* – *Mścicieli* – *Proletariat* – *Przełom* podane w zestawieniu chronologicznym pod datą ok. 1944? Co prawda, nie chodzi tutaj o utwory, które mają się ukazać drukiem, tylko o informację na temat ich istnienia. Nie wiem, czy można to będzie w jakiś sposób sprawdzić”¹⁸. W przytoczonym fragmencie listu Ojciec Święty zwraca uwagę, że „nie chodzi o utwory”, tylko o „informację na temat ich istnienia”. Podobną sytuację opisuje Stanisław Dziedzic: „Ośmielony

¹⁵ Cyt za: S. D z i e d z i c, *Refleksje nad sonetami Karola Wojtyły*, „Hybryda. Pismo Artystyczno-Literackie Stowarzyszenia Twórczego POLART” 2017, nr 30, s. 42.

¹⁶ List K. Wojtyły do małżeństwa Kotlarczyków z 7 października 1940 roku. Cyt. za: K. Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, s. 362n.

¹⁷ „Na przełomie maja i czerwca [1979 roku – U.J.] ks. Pieronek dostarczył wydawnictwu rękopisy bądź maszynopisy kolejnych, do tej pory nie znanych utworów (*Dialog w ciemności*, *Przełom*, *Mściciele*, *Proletariat*, *Harfiarz*)”. J. P o p i e l, *Wprowadzenie*, w: Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, s. 13.

¹⁸ List Jana Pawła II do Jacka Woźniakowskiego z 9 listopada 1979 roku. Cyt. za: Popiel, *Wprowadzenie*, s. 31. *Harfiarz* jest kompilacją fragmentów *Akropolis* Stanisława Wyspiańskiego, prawdopodobnie opracowaną przez Wojtyłę na użytek Teatru Rapsodycznego.

życzliwością Jana Pawła II w tym względzie, zwróciłem się z zapytaniem, czy w przypadku natrafienia na pozostałe utwory z młodzieńczego tomiku *Psalterz. Księga Słowiańska*, przez autora tytułowanego zamiennie *Renesansowym psalterzem*, mogę liczyć na zgodę w kwestii wydania całego tomiku, o którym autor pisał do Kotlarczyka w liście z 14 listopada 1939 roku. Ojciec Święty wyraził wątpliwość, czy te pozostałe teksty gdzieś się zachowały. Papież najwyraźniej nie śledził efektów poczynąń w tych sprawach, a o juveniliach wręcz nie pamiętał. Zresztą w odniesieniu do nich był w swoich ocenach surowy i wymagający¹⁹. Edytorzy przygotowujący wydanie *Poezji i dramatów* z roku 1979 nie wysłali Ojcu Świętemu do autoryzacji jego własnych rękopisów, ale przygotowane przez nich maszynopisy, w których często „mieszały” różne wersje utworów i zamieszczali błędnie odczytane słowa, niekiedy pozbawiając utwory właściwego sensu. W związku z tym *Sonety* i *Magnificat* w wersji, w jakiej zostały dołączone do listu do Kotlarczyka z 14 listopada 1939 roku²⁰, stanowią dziś najstarszy istniejący zapis młodzieńczych prób w dorobku literackim Ojca Świętego. Powinny więc stanowić podstawę do badań nie tylko historycznoliterackich czy językowych, ale przede wszystkim tekstologicznych.

DZIEJE UTWORÓW I EDYCJI

Problemy wydawnicze towarzyszyły Karolowi Wojtyłe właściwie od samego początku. Jako poeta debiutował w roku 1946 na łamach krakowskiego „Głosu Karmelu” *Pieśnią o Bogu ukrytym*, opublikowaną w czterech fragmentach²¹. Tekst został wydrukowany anonimowo. Redaktor pisma o. Bogusław Woźnicki bez wiedzy autora podpisał utwór: „kl[eryk] Karol Wojtyła”, nie wiedząc, że w owym czasie nie wolno było klerykom niczego publikować.

¹⁹ *Małopolska Karola Wojtyły – Jana Pawła II – odc. 5 dr Stanisław Dziedzic*, Strona internetowa Instytutu Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie, <https://www.idmjp2.pl/index.php/pl/idm-tv/malopolska-karola-wojtyly/2143-malopolska-karola-wojtyly-jana-pawla-ii-odc-5-dr-stanislaw-dziedzic>. Dziedzic nawiązuje tu do zgody udzielonej przez Papieża na druk fotokopii rękopisów *Sonetów* zachowanych w odpisie listu do Mieczysława Kotlarczyka wraz z ich transkrypcją (zob. K. W o j t y ł a, *Sonety. Magnificat*, oprac. S. Dziedzic, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1995) oraz do fragmentu listu Wojtyły do Kotlarczyka: „Przesyłam Ci tych kilka fragmentów *Księgi słowiańskiej*. Czytałem je tutaj Zosi i inne jeszcze, a Tobie w odpisie podaję tę wypracę wiosennych tęsknot, tę sprawę duszy mojej i serca mojego. Wickowi [Bałysowi – U.J.] czytałem owe sonety już w czerwcu, Tobie jakoś się nie zdarzyło. [...] Trza się odrodzić i odróżnić. I próbą młodzieńczą tego są owe liryki: sonety i symfonie, hymny. W liście są ich fragmenty. Wszystkiego trudno mi było przepisać. Wicek nie zna tylko owego *Magnificat*” (List K. Wojtyły do M. Kotlarczyka z dnia 14 listopada 1939 roku, s. 350n.).

²⁰ Por. List K. Wojtyły do M. Kotlarczyka z 14 listopada 1939 roku, s. 351.

²¹ Zob. [K. W o j t y ł a], *Pieśń o Bogu ukrytym*, „Głos Karmelu” 1946, nr 1-2, s. 23-26; 1946, nr 3, s. 25-28; 1947, nr 3, s. 17n.; 1947, nr 5, s. 24n.

Na prośbę Wojtyły pierwsze arkusze, te z jego nazwiskiem, zostały usunięte i poemat wydrukowano (na innym papierze) anonimowo²².

Dużo większy problem stanowi (nieopracowana systematycznie do dziś) kwestia autentyczności kolejnych przekazów Wojtyłowych utworów. Teksty, których nie publikował, krążyły w odpisach – przykładem mogą być *Sonety* I-XVII zachowane w liście do Mieczysława Kotlarczyka. Warto zaznaczyć, że w zasadzie wszystkie kopie utworów Karola Wojtyły krążyły w przekazach rękopiśmiennych. Wojtyła nie pisał na maszynie. W roku 1947 w przepisywaniu na maszynie jego pracy doktorskiej pomagał mu Stanisław Wyporek²³, w późniejszym czasie rolę kopisty tekstów literackich Wojtyły pełniła sercanka s. Jadwiga Bobek, sekretarka biskupa, a potem kardynała krakowskiego. Przypuszcza się, że to ona jest autorką kopii maszynopisowych *Mścicieli*, *Przełomu* oraz *Proletariatu* znajdujących się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. „Ileż ona posług wypełniła w ciągu swojego życia – posług dyskretnych, pokornych i owocnych! Mnie samemu trudno byłoby zliczyć wszystkie pisma, które wyszły spod jej pracowitych palców, wszystkie teksty, nie tylko urzędowe, ale także naukowe i literackie. Rękopisy przepisywała starannie i bezbłędnie. Pracowała szybko i dokładnie. Nie tylko ja, ale również moi poprzednicy i mój następca dziękują Bożej Opatrzności za to, kim była dla krakowskiej Kurii Metropolitalnej Siostra Jadwiga”²⁴. Wydawcy *Dzieł literackich i teatralnych* pomijają ten fakt.

Kłopotów przysparza do dziś kwestia chronologii utworów Wojtyły. Często publikował on w krakowskich periodykach katolickich: miesięczniku „Znak” i „Tygodniku Powszechnym”, pod pseudonimami: Andrzej Jawień, A.J., Stanisław Andrzej Gruda²⁵, Piotr Jasień; między innymi: *Pieśń o blasku*

²² Por. *Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*, s. 86n.

²³ Wspomnienie Stanisława Wyporka: „Pamiętam, jak któregoś razu ks. Wojtyła poprosił mnie do siebie, do mieszkania i zapytał, czy bym nie zechciał mu pomóc w pewnej sprawie. Chodzi o przepisanie jego pracy doktorskiej. Zgodziłem się i tak zaczęła się moja przepiękna przygoda. Nie umiałem pisać na maszynie, ale zgodziłem się. Na pożyczonej przez Księdza starej maszynie przepisywałem jego doktorat. Rękopis był duży, liczył ponad 200 stron, wszystko było po łacinie. Praca była o św. Janie od Krzyża. Często ks. Karol musiał mi dyktować. Jak dzisiaj pomyślę, to ciarki mnie przechodzą, nie wiedziałem, że przepisuję doktorat późniejszemu Papieżowi. Wiele dni trwała ta moja praca, gdyż – jak wspominałem – bardzo słabo pisałem na maszynie, to było stukanie całymi godzinami” (*Jan Paweł II – wspomnienia mieszkańców*, „Mój Łapanów”, <http://mojlapanow.pl/jan-pawel-ii-wspomnienia-mieszkancow/>).

²⁴ List Jana Pawła II do kard. Franciszka Macharskiego z 3 listopada 1997 roku. Cyt. za: hasło „Bobek, Jadwiga Maria”, w: *Wielka encyklopedia Jana Pawła II*, t. 3, red. G. Polak, Edipresse Polska, Warszawa 2003, s. 4.

²⁵ Pseudonimem Stanisław Andrzej Gruda posłużył się Karol Wojtyła, gdy jako kardynał złożył w redakcji „Znaku” tekst *Promieniowania ojcostwa* (zob. S.A. Gruda, *Promieniowanie ojcostwa. Misterium*, „Znak” 31(1979) nr 11(305), s. 1119-1145). Wydawcy jednak ujawnili nazwisko autora. Na drugiej stronie okładki zapisano: „Numer otwiera pierwodruk misterium Stanisława Andrzeja Grudy – Karola Wojtyły – pt. «Promieniowanie ojcostwa»”.

wody²⁶, *Myśl jest przestrzenią dziwną*²⁷, *Kamieniółom*²⁸, *Rozważanie o śmierci*²⁹, czy *Myśląc Ojczyzna...*³⁰. Po latach autor utwory te określił jako „młodzieńcze” i podchodził do nich z dużą rezerwą³¹. Ostatnim tekstem literackim napisanym przez Wojtyłę przed wyborem na Stolicę Piotrową był poemat *Stanisław*. Papież wspominał później: „Kiedy zostałem metropolitą krakowskim, to wracając z Rzymu do Krakowa, w Osjaku odprawiłem Mszę św. Tam też powstał poetycki zapis tego faktu sprzed stuleci: napisałem wiersz zatytułowany *Stanisław*”³². We wspomnieniach Georga Weigela czytamy: „Zapytałem, czy Ojciec Święty dalej pisze wiersze. Odpowiedział, że *Stanisław* to jego ostatni wiersz, i dodał «Spląciłem nim swój dług wobec Krakowa». Następnie z uśmiechem dorzucił «Zadedykowałem go swojemu następcy, który ubzdurał sobie, że nie jest tego godny»”³³. W zacytowanych wypowiedziach istnieje pewna rozbieżność: Karol Wojtyła został mianowany arcybiskupem krakowskim 18 stycznia 1964 roku, a 30 grudnia 1978 roku już jako papież Jan Paweł II prekonizował Franciszka Macharskiego na swojego następcę na urzędzie arcybiskupa metropolity krakowskiego, po czym 6 stycznia 1979 roku w Bazylice św. Piotra w Rzymie udzielił mu święceń biskupich. Wydaje się, że Papież źle umiejscowił utwór czasowo. Można zatem przyjąć, że wiersz ten powstał w październiku lub w grudniu 1978 roku. Ostateczne rozstrzygnięcie tej sprawy wymagałoby jednak osobnych badań.

Ciekawym zagadnieniem jest historia edycji wierszy Karola Wojtyły – Jana Pawła II, również do dziś nieopracowana w sposób kompletny. Weźmy pod uwagę jeden tylko przykład. Konklawe wyniosło Wojtyłę do godności następcy

²⁶ Zob. A. J a w i e ń [K. Wojtyła], *Pieśń o blasku wody*, „Tygodnik Powszechny” 6(1950) nr 19(268), z 7 maja, s. 1.

²⁷ Zob. t e n ż e, *Myśl jest przestrzenią dziwną*, „Tygodnik Powszechny” 8(1952) nr 42(396) z 19 października, s. 5.

²⁸ Zob. t e n ż e, *Kamieniółom*, „Znak” 9(1957) nr 6(41), s. 559-563.

²⁹ Zob. S.A. G r u d a [K. Wojtyła], *Rozważanie o śmierci*, „Znak” 27(1975) nr 3(249), s. 271-276.

³⁰ Zob. t e n ż e, *Myśląc Ojczyzna...*, „Znak” 31(1979) nr 1-2(295-296), s. IV-XXXI.

³¹ Jerzy Turowicz i Marek Skwarnicki, przygotowując edycję *Poezji i dramatów*, podjęli decyzję o włączeniu do tego tomu młodzieńczych wierszy Karola Wojtyły. Kontaktowali się osobiście z Papieżem w tej sprawie, lecz Ojciec Święty nie podzielał ich entuzjazmu: „Autor powodowany był przekonaniem o niedojrzałości artystycznej tych utworów, dlatego wpadłem na pomysł, by stworzyć w książce dział «Juwenilia», z góry przesądzający o tym, że *Magnificat*, *Hiob* i *Jeremiasz* są traktowane na prawach «taryfy ulgowej»” (M. S k w a r n i c k i, *Poetycka droga papieża Wojtyły*, w: *K. Wojtyła, Poezje. Dramaty. Szkice. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*, s. 7). Kiedy w roku 2002 Jan Paweł II konsultował ze Skwarnickim wydanie *Tryptyku rzymskiego*, nadal pozostawał sceptyczny i pełen wątpliwości co do publikacji swoich wczesnych prób poetyckich. Tak skomentował tę propozycję: „Naprzód «Juwenilia», a na końcu «Senilia»” (tamże, s. 9).

³² J a n P a w e ł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2004, s. 23.

³³ G. W e i g e l, *Lekcje nadziei*, tłum. K. Rybicka, Wydawnictwo Znak, Kraków 2019, s. 208.

świętego Piotra 16 października 1978 roku. Ostatnia notatka w *Księdze czynności biskupich* Metropolity Krakowskiego, napisana już po wyborze i przesłana do Krakowa z Rzymu, brzmiała: „Okolo godziny 17:15 – Jan Paweł II”³⁴. Od tej chwili jego dotychczasowe życie zaczęło wzbudzać duże zainteresowanie. „Telefon nie przestawał dzwonić – wydawcy prawie że bili się, by wykupić prawa do jego poezji. Poprosił, aby to ona [s. Emilia Ehrlich – U.J.] się tym wszystkim zajęła i udała się w tym celu do Sekretariatu Stanu”³⁵. Krakowskie wydawnictwo Znak wystąpiło z prośbą do Ojca Świętego o zgodę na druk jego wierszy, dramatów i artykułów dotyczących życia teatralnego³⁶. O planowanej publikacji pierwszego wydania *Poezji i dramatów*, które miały ukazać się staraniem Marka Skwarnickiego i Jerzego Turowicza, wiedziały nieliczne osoby. Po otrzymaniu Papieskiego imprimatur prace w Znak nabrały tempa. Jak podkreślał Skwarnicki, „jedynym życzeniem szczegółowym autora było to, by publikować wyłącznie utwory i teksty uprzednio ogłoszone drukiem”³⁷, dlatego najpierw przystąpiono do transkrypcji tekstów drukowanych w miesięczniku „Znak” i w „Tygodniku Powszechnym”. O pomoc w realizacji przedsięwzięcia wydawcy poprosili Jana Okonia, powierzając mu opracowanie redakcyjne zebranych materiałów. W tym czasie podjęto również poszukiwania rękopisów. Krystyna Chmielecka, pracownica wydawnictwa, zwróciła się w tej sprawie do ks. Tadeusza Pieronka. Miesiąc później wydawnictwo otrzymało informację, że rękopisy i maszynopisy utworów znajdują się w Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Wydawnictwo sporządziło wówczas opis zgromadzonej spuścizny literackiej Karola Wojtyły³⁸. „Teksty literackie [...] były posegregowane w pięciu teczkach. [...] Utwory młodzieńcze były umieszczone w teczkach od 2 do 5. Teczka 2 zawierała rękopisy i maszynopisy *Renesansowego Psalterza (Księgi Słowiańskiej)*, trzecia – maszynopis *Hioba*, czwarta – rękopis *Ballady wawelskich arkad*, piąta – rękopis i maszynopis *Jeremiasza*. Poza teczkami znajdował się maszynopis *Pieśni o Bogu ukrytym*”³⁹.

³⁴ *Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*, s. 677.

³⁵ W e i g e l, dz. cyt., s. 162. Siostra Emilia Ehrlich, urszulanka Unii Rzymskiej, uczyła Jana Pawła II języka angielskiego i opiekowała się Papieską biblioteką.

³⁶ Z rozmysłem pomijam drobniejsze publikacje utworów Karola Wojtyły, które w większości były tylko przedrukami prezentowanych tu edycji.

³⁷ S k w a r n i c k i, *Poetycka droga papieża Wojtyły*, s. 5.

³⁸ Wydawcy *Dzieł literackich i teatralnych* wspominają o istnieniu tego katalogu (por. P o p i e l, dz. cyt., s. 12). Niektóre opracowane przez nich utwory (na przykład: *Narodziny wyznawców, Kościół, Wędrowka do miejsc świętych, Wigilia Wielkanocna 1966, Odkupienie szuka Twego kształtu w niepokoju wszystkich ludzi*) zostały przygotowane do druku na podstawie „kopii rękopisu” i opatrzone adnotacją, że dotychczas nie odnaleziono oryginału. Nasuwa się zatem następujące pytanie: Jeśli wykaz ten odnotowuje istnienie oryginałów rękopisów utworów, to dlaczego obecnie znajdują się w Metropolitalnej w Krakowie tylko ich kopie? Jeśli zaś nie odnotowuje tych utworów, w jaki sposób znalazły się one w Kurii w postaci kopii? Wydawcy nie poświęcają temu zagadnieniu uwagi.

³⁹ P o p i e l, dz. cyt., s. 12n.

W kolejnych tygodniach pracy zaczęto rozważać publikację młodzieńczych prób poetyckich Wojtyły. Między wydawcami doszło do konfliktu: Turowicz opowiadał się za zrealizowaniem woli autora, czyli niewydawaniem juveniliów, Skwarnicki natomiast zlecił Okoniowi opracowanie *Hioba*, *Jeremiasza* i *Pieśni o Bogu ukrytym*, mając nadzieję, że przekona to Papieża do wydania stosownej zgody. W liście skierowanym przez Skwarnickiego i Turowicza do Jana Pawła II napisano: „Prosimy, by Ojciec, przeczytawszy ten list i przejrzawszy załączony zestaw maszynopisów – jeśli to Ojciec uzna za potrzebne – zechciał nam przekazać swoje «ostateczne słowo», bez którego nie śmielibyśmy przystąpić do druku”⁴⁰. Po uzyskaniu zgody Papieża wydawnictwo przystąpiło do druku. *Poezje i dramaty* ukazały się w roku 1979 w nakładzie dwunastu tysięcy egzemplarzy i odegrały przełomową rolę w recepcji twórczości Karola Wojtyły.

Można było przypuszczać, że jest to kompletna edycja. W miarę upływu lat coraz częściej jednak pojawiały się utwory, które nie zostały zamieszczone w wydaniu Znaku. W roku 1995 ukazały się *Sonet* oraz *Magnificat* opracowane przez Stanisława Dziedzica na podstawie tekstów dołączonych przez Wojtyłę do listu do Mieczysława Kotlarczyka. Co ważne, Jan Paweł II miał pewne trudności z potwierdzeniem, że teksty te wyszły spod jego pióra. W jednym z listów do Dziedzica napisał: „Owszem, te sonety, którymi Pan się zajmował [...] są mojego autorstwa. Zupełnie o nich zapomniałem, dlatego nie znalazły się w tomie wydanym przez Marka Skwarnickiego w Znaku. Co do *Magnificat* miałem zawsze wątpliwości, ale teraz nabrałem przekonania, skoro utwór ten znalazł się w rękopisie u Państwa Kotlarczyków”⁴¹.

Rok później Stanisław Dziedzic opracował cały *Psalterz – Księgę Słowiańską*⁴². Jako podstawę druku *Sonetów* i hymnu *Magnificat* przyjął nie rękopisy znajdujące się w posiadaniu rodziny Kotlarczyków, jak było to w roku 1995, ale rękopisy Karola Wojtyły znajdujące się w Kurii Metropolitalnej w Krakowie, uznając je za wcześniejszą wersję młodzieńczych prób literackich przyszłego Papieża. Możemy odnotować wiele różnic między tymi dwoma wydaniem; dają one pewien wgląd w charakter prac redakcyjnych prowadzonych przez autora. Na przykład:

Sonet VI, w. 13: wydanie z roku 1995 – „roztrąca”, wydanie z roku 1996 – „roztrąca”;

Sonet VII, w. 8: wydanie z roku 1995 – „Płomienie tęsknot podleśne”, wydanie z roku 1996 – „Podleśne płomienie tęsknot”;

⁴⁰ List M. Skwarnickiego i J. Turowicza do Ojca Świętego z 16 czerwca 1979 roku. Cyt. za: Popiel, *Wprowadzenie*, s. 17.

⁴¹ List Jana Pawła II do Stanisława Dziedzica z 14 lutego 1994 roku. Cyt. za: Popiel, *Wprowadzenie*, s. 19.

⁴² Zob. K. Wojtyła, *Psalterz – Księga Słowiańska*, do druku podał i wstępem opatrzył S. Dziedzic, Oficyna Cracovia, Kraków 1996.

Sonet VII, w. 10: wydanie z roku 1995 – „[...] zaiskrzzone księżycem fale”, wydanie z roku 1996 – „[...] księżycem zaiskrzzone fale”;

Sonet IX, w. 3: wydanie z roku 1995 – „Kadziłło wonieje z jałowca”, wydanie z roku 1996 – „Kadziłło wonieje z jałowcem”.

Istotne korekty do edycji z roku 1979 wprowadził po latach jeden z wydawców. W roku 1999 w wydawnictwie Biały Kruk Marek Skwarnicki opublikował *Renesansowy Psalterz (Księgę Słowiańską)*⁴³ z fotografiami Adama Bujaka. Edycja *Renesansowego Psalterza* oparta jest nie na rękopisach, lecz na maszynopisach otrzymanych z Kurii Metropolitalnej w roku 1979, podczas przygotowywania *Poezji i dramatów*⁴⁴.

Ten fakt wydawniczy prowokuje do postawienia pytania, jaka była podstawa rękopiśmienna maszynopisów *Psalterza*, jeśli między rękopisami, z których korzystał Dziedzic, a maszynopisem udostępnionym Skwarnickiemu istnieją znaczne różnice. Na przykład:

Sonet I, w. 8: rękopis – „Kłaniaj się też pasterzom i pasterzątkom”, maszynopis – „Kłaniaj się dębom, świerkom – wszystkim pamiętkom”;

Sonet III, w. 13: rękopis – „[...] że wrosła nam w stopy i duszę”, maszynopis – „[...] że wrosła nam w ciała i duszę”;

Sonet VI, w. 8: rękopis – „[...] co wrota w jasność wywarły”, maszynopis – „Oto mi wrota rozwali”.

Wspomniane wyżej wydania ukazywały teksty Wojtyły w odmiennych wersjach. Oto przykłady:

Sonet II, w. 4: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „tęsknotami za złotym wiekiem – wiekiem zbawień”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „tęsknotami za Złotym Wiekiem – w śnie – na jawie...”;

Sonet II, w. 9: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „I przeto złożyłem tęczowy most dążeń”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „Wznosić tedy poczynam młodzieńczy most Dążeń”;

Sonet II, w. 14: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „o powstaniu z fal łona Afrodis – poetyckim rankiem”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „– Po tem Afrodis z fal powstała –: ale to było rankiem”;

Sonet VIII, w. 3-4: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „Bierwion narzuca na ogień – i ołtarz podeprą tyne / Słowiańska duszo tęskna – o drogo świętych śladów”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „Z bierwion ojcowska chata. Pługa się ino imię. / Słowiańska duszo tęskna – Idę po świętych śladach”;

⁴³ Zob. K. Wojtyła, A. Bujak, *Renesansowy Psalterz (Księga Słowiańska)*. *Poezje słowem i światłem pisane*, oprac. z upoważnienia Autora M. Skwarnicki, red. L. Sosnowski, Biały Kruk, Kraków 1999.

⁴⁴ Por. Popieł, dz. cyt., s. 21.

Magnificat, w. 49: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „– i małość słowa wszelką zniwecz w nas i połam”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „i miłość Słowa wszelką zniwecz w nas i połam”;

Magnificat, w. 62: wydanie Dziedzica z roku 1995 – „Pana – i niechaj będzie hymn nieskazitelną”, wydanie Skwarnickiego z roku 1999 – „Pana Twojego hymnem: Święty, Święty, Święty!”.

Różnice te uświadomiły badaczom, że istnieje duża potrzeba przygotowania krytycznego wydania tekstów literackich Wojtyły. Wydawało się oczywiste, że należy zebrać wszystkie dostępne przekazy utworów Karola Wojtyły, poddać je krytycznej analizie i przedstawić tekst zgodny z wolą autora. Kolejne lata udowodniły jednak, że Jan Paweł II nadal tworzy. Sądzone, że utworem zamykającym literacką drogę autora jest poemat *Stanisław* – do czasu, kiedy w roku 2003 ukazało się albumowe wydanie *Poezji zebranych* Karola Wojtyły oraz napisany po dwudziestu pięciu latach poetyckiego milczenia *Tryptyk rzymski* Jana Pawła II⁴⁵. Nadarzyła się zatem okazja do rewizji wcześniejszych ustaleń. Powołano więc kolejne wydawnictwo, które obrało za cel pełne wydanie pism literackich Karola Wojtyły – Jana Pawła II, zawierające między innymi drukowany po raz pierwszy bez skrótów młodzieńczy zbiór wierszy *Renesansowy psalter*⁴⁶. Warto zaznaczyć, że wszystkie teksty w owym wydaniu oparte zostały na edycji z roku 1979, w opracowaniu Okonia.

Żadne z powyższych wydań nie prezentowało jednak krytycznego opracowania tekstów, choć wydawcy włożyli niemały trud w ustalenie ich poprawności. By zapęścić tę lukę, już w roku 2005 podjęto pierwsze rozmowy dotyczące projektu wydania krytycznego dzieł literackich Karola Wojtyły – Jana Pawła II. W maju 2015 roku kardynał Dziwisz, ówczesny metropolita krakowski, powołał Komitet Naukowy Wydania Krytycznego Dzieł Literackich Karola Wojtyły – Jana Pawła II, na którego czele stanął Jacek Popiel. Realizację całego przedsięwzięcia wydawniczego powierzono Instytutowi Dialogu Międzykulturowego w Krakowie i Centrum Myśli Jana Pawła II w Warszawie.

WYDANIE KRYTYCZNE

Ustalenie właściwej postaci tekstów Karola Wojtyły to bez wątpienia sprawa pierwszorzędna. Poznanie procesu prowadzącego do powstania tekstu literackiego nie jest możliwe bez przyjrzenia się świadectwom pracy twórczej

⁴⁵ Zob. K. Wojtyła, *Tryptyk rzymski*, w: *Karol Wojtyła, Poezje zebrane. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*, oprac. M. Skwarnicki, fot. A. Bujak, Biały Kruk, Kraków 2003, s. 281-309.

⁴⁶ Zob. t e n ż e, *Renesansowy psalter*, w: *Karol Wojtyła, Poezje. Dramaty. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*, oprac. M. Skwarnicki, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004, s. 27-76.

autora. Prezentowane w dwutomowym wydaniu *Dzieł literackich i teatralnych* bruliony utworów oraz wykazy odmian odnotowujące warianty tekstowe umożliwiają dostrzeżenie w nich nowych sensów i różniących się struktur publikowanych wcześniej dzieł. Pozwalają uchwycić odmienne znaczenia, jakie uzyskują te same elementy, gdy znajdują się w nowych konfiguracjach, oraz odkryć nowe motywy, ich hierarchiczność i typy powiązań. Takie wydanie krytyczne ujawnia wieloznaczność tekstów, wzbogacając – ale nierzadko też rozmywając – ich sens. Utwory analizowane i interpretowane w świetle zapisów brulionowych stają się dziełem otwartym – wizja utworu jako zamkniętej całości jest tylko wizją czytelnika. Lektura brulionów umożliwia spojrzenie na tekst z innej perspektywy, odsłania punkt widzenia autora. Z takim podejściem wiążą się pewne praktyki strukturalistyczne, związane nie tylko z „otwarcie” tekstu czy też otoczeniem go nowymi możliwościami znaczeniowymi, ale także z doprecyzowaniem budowy utworu, dookreśleniem jego znaczeń poprzez ukazanie różnic między tekstem opublikowanym a wersjami odrzuconymi.

By jednak odpowiedzieć na pytanie, jakiego Wojtyłę znamy, należy pokrótce przedstawić trudności, z jakimi musieli się zmierzyć autorzy krytycznego wydania poezji i utworów dramatycznych Karola Wojtyły – Jana Pawła II, pragnąc zaprezentować teksty w sposób poprawny i zgodny z intencją twórczą autora. Intencję tę można bowiem odtworzyć jedynie na podstawie całego zasobu źródeł odnoszących się do poszczególnych stadiów powstawania dzieł⁴⁷.

Teksty literackie Wojtyły są jednak nie tylko efektem intencji twórczej, ale także rezultatem współpracy z wydawcami, którzy zajmowali się techniczną stroną publikacji jego utworów. Przedstawiano mu wszak do zatwierdzenia maszynopisy przeznaczonych do publikacji tekstów – wiemy, że zapoznawał się z nimi, nie wiadomo jednak, czy nanosił na nie swoje uwagi. Fakt, że mógł kontrolować proces wydawniczy, nie oznacza, że to czynił. Zachowana korespondencja z wydawcami potwierdza, że Jan Paweł II nie rozstrzygał, która wersja utworu powinna być drukowana, chociaż wiedział o istnieniu wariantów tekstowych. W przypadku niektórych tekstów brak dostatecznej pewności, czy ukazujące się dzieło było przez niego dostatecznie skontrolowane. Na przykład zostały poddane kontroli autora zarówno zbiór *Sonetów* w opracowaniu Dziedzica (z roku 1996), jak i zbiór *Sonetów* w opracowaniu Skwarnickiego (z roku 1999), ale dzieło to nadal pozostaje w dwóch różnych wersjach. W *Poezjach i dramatach* (z roku 1979) natomiast, wydaniu kontrolowanym przecież przez

⁴⁷ „Wydanie krytyczne” w ścisłym sensie to edycja, która spełnia następujące warunki: w wyniku zastosowania aparatu krytycznego podaje tekst zgodny z intencją autora, rejestruje odmiany tekstu w sposób pozwalający na odtworzenie dzieł kształtowania się utworu oraz opatruje tekst w opracowania pomocnicze, ułatwiające prowadzenie nad nim filologicznych prac badawczych.

Papieża, Skwarnicki zdecydował się opublikować wiersz *Nad Twoją białą mogiłą...* w trzynastowersowej wersji opartej na maszynopisie (choć dysponował dwudziestowersową wersją rękopiśmienną datowaną na rok 1939) i umieścić go na początku tomu, mimo że dział juveniliów znajdował się dalej, po utworach już wcześniej publikowanych. W kwestii układu tekstów Jan Paweł II kierował się propozycjami wydawców. Przedstawione tu problemy sprawiają, że odtworzenie intencji twórczej Karola Wojtyły, usunięcie z jego tekstów błędów pochodzących od wydawców, stanowi dla edytora opracowania krytycznego wielkie wyzwanie.

Źródłami, na których oparto edycję *Dzieł literackich i teatralnych* Karola Wojtyły – Jana Pawła II są: rękopisy, kopie rękopisów (odbitki kserograficzne), odpisy rękopisów (w listach), maszynopisy, pierwodruki oraz przedruki z innych wydań.

Przyjęło się, że sposób opracowania aparatu krytycznego do dzieł danego twórcy zależy przede wszystkim od tego, jakimi przekazami tekstu dysponuje edytor. W przypadku utworów Wojtyły punktem wyjścia do ustalenia „kanonu wydawniczego”, czyli zbioru zasad, według których opracowany zostanie aparat krytyczny do opracowywanych dzieł, powinny być następujące stwierdzenia: (1) Większość utworów Wojtyły ukazała się za jego życia; (2) W wielu przypadkach zachowały się bruliony wierszy już drukowanych, pozwalające prześledzić kształtowanie się tekstu dzieła przed ich ogłoszeniem drukiem oraz proces twórczy; (3) Stosunkowo niewielka liczba utworów Wojtyły zachowała się w autografie i nie była publikowana.

W związku z powyższym aparat krytyczny w odniesieniu do utworów Wojtyły powinien obejmować: (1) odtworzenie w sposób możliwie wyczerpujący historii kształtowania się tekstów (przed drukiem, jak i po jego ogłoszeniu), a więc uwzględnienie wszystkich zmian wprowadzanych w wydaniach za życia autora przez niego samego oraz przez wydawców, (2) odnotowanie w sposób przejrzysty lekcji, które wychodzą do krytycznie ustalonego tekstu, nawet jeśli lekcja różni się od brzmienia tekstu przyjętego jako podstawa wydania, (3) wyraźne wyróżnienie obcych wtrętów w tekstach ogłoszonych za życia autora oraz przedstawienie drogi, jaką przeszły te dodatki, i sposobu, w jaki przeniknęły one do wydań, (4) uwzględnienie wszystkich przekreśleń, wyrazów niedokończonych, nieczytelnych (skreślonych lub nieskreślonych), zapisów rozpoczętych czytelnie, których jednak nie można zrekonstruować w sposób całkiem pewny, jak również przypadków lapsus calami.

Aparat krytyczny w wydaniu *Dzieł literackich i teatralnych* nie spełnia większości powyższych postulatów. By zobrazować konstrukcję owego aparatu posłużę się kilkoma przykładami. Biorąc pod uwagę fakt, że wydawcy zdecydowali się włączyć do wydania odbitki kserograficzne niektórych rękopisów, rewizja ich edytorskich ustaleń stała się prostsza.

W wierszu *Matka* w wersji 23. wydawca w informacjach o odmianach tekstu stosuje zapis: „<spada>”⁴⁸, co sugeruje, że Wojtyła skreślił cały ten wyraz, podczas gdy w rękopisie występuje skreślenie jednej litery: „s”, które powinno zostać zapisane jako <s>pada. Podobnie w wersji 47. rękopisu słowo „Matko” zostało poprawione na „matko”; wydawca odnotowuje: „<Matko>”, informując tym samym, że autor dokonał skreślenia całego słowa, poprawny zapis natomiast powinien być następujący: <M>m<atko; nie jest to również „tekst alternatywny”⁴⁹ – jak informuje wydawca w opisie znaków edytorskich. Cały wers 78. oznaczony został jako skreślenie: „<do kochania dla Ciebie, którą miłość ogarnęła jak wir>”⁵⁰, podczas gdy autor skreślił jedynie słowa „dla Ciebie, którą miłość ogarnęła jak wir”. W wersji 88. popełniono podobny błąd jak w wersji 23. – poprawny zapis to <a>by. W wersji 106. zapisano „że gdy już w drżących palcach łamałem chleb] <że gdy w palcach przełamałem chleb>”⁵¹, a powinno być: że gdy już w drżących palcach łamałem chleb] że gdy <w d palcach>już w drżących< palcach <prze>łamałem chleb.

W informacjach o odmianach w wierszu *Narodziny wyznawców* w wersji 85. wydawca zapisał: „streszczając w sobie] <streszczając streszczając>”⁵², co oznacza, że Wojtyła skreślił dwa wyrazy: „streszczając” i „streszczając”, a w rękopisie skreślone jest tylko drugie słowo, z nadpisaniem „w sobie”. Odzwierciedleniem tej sytuacji powinien być zapis: streszczając w sobie] streszczając <streszczając>w sobie<.

W informacjach o zmianach w wierszu *Kościół* zapis dotyczący wersu 11. przedstawia się następująco: „szkiełek] <drobnych szkiełek>”⁵³. Wynika stąd, że poprawka Wojtyły dotyczyła również liczby mnogiej słowa „szkiełko”, które wydawca umieszcza w tekście głównym; tymczasem w rękopisie skreślono tylko słowo „drobnych”, co oznacza, że zapis ten powinien wyglądać tak oto: szkiełek] <drobnych> szkiełek. Podobnie rzecz się ma w wersji 31. Autor dokonał skreślenia słów: „w tej gigantycznej” i nadpisał „renesansowej przeogromnej”, a następnie dokonał skreślenia jedynie słowa „przeogromnej”, co należało odnotować jako: renesansowej budowli] <w tej gigantycznej> renesansowej< przeogromnej> budowli, nie zaś – jak uczynił to wydawca – jako: „renesansowej budowli] <w tej gigantycznej budowli>, <w tej przeogromnej budowli>”⁵⁴. Między wierszami 71. a 72. wydawca nie odnotował skreślenia ośmiu wersów, pozostawiając zapis w formie graficznej, chociaż można było to

⁴⁸ Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 2, s. 244.

⁴⁹ Tamże, s. 331.

⁵⁰ Tamże, s. 245.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 255.

⁵³ Tamże, s. 257.

⁵⁴ Tamże.

uczynić za pomocą znaków edytorskich. Wiersz *Kościół* zachował się w kserokopii rękopisu (z nielicznymi skreśleniami) oraz w kserokopii rękopiśmiennej wersji brulionowej z wieloma skreśleniami. Ze względu na liczne poprawki, wydawca zdecydował się umieścić całość brulionu w aneksie.

Głównym jednak brakiem w konstrukcji aparatu krytycznego omawianego tu wydania utworów literackich Wojtyły jest nieczytelność metody podawania materiału dokumentacyjnego. Dokonano sztucznego rozdzielenia czystopisowej i brulionowej wersji utworów – zatarto w ten sposób związek między zmianami tekstu w poszczególnych jego fragmentach. W konsekwencji aparat krytyczny staje się nieczytelny, jego lektura jest niemożliwa bez korzystania z rękopisów. Wydawcy, wbrew zapewnieniom we wstępie do wydania, nie odnotowują w uwagach edytorskich wszystkich odmian tekstu⁵⁵, a zatem nie odtwarzają historii kształtowania się utworu przed drukiem i po jego ogłoszeniu. Informacje na ten temat są niepełne, sprawiają wrażenie wyselekcjonowanych przez wydawców.

Podanie tekstu głównego również nastręczyło wydawcom problemów. Karol Wojtyła – Jan Paweł II często opatrywał karty rękopisów drobnymi inskrypcjami. W tekstach naukowych i literackich zazwyczaj umieszczał je na górnym marginesie strony, w notatkach osobistych zaś – zawsze pod tekstem. Są to między innymi łacińskie dewizy: UIOGD – „Ut in omnibus glorificetur Deus” (Oby we wszystkim był uwielbiany Bóg) oraz AMDG – „Ad maiorem Dei gloriam” (Na większą chwałę Bożą). Na kartach *Notatek osobistych*⁵⁶ obie te dewizy często występują w połączeniu, będąc integralną częścią rekolekcyjnych zapisów Wojtyły. Druga z nich – dewiza zakonu jezuitów – pojawia się również w rękopisie skryptu wykładu *Katolickiej etyki społecznej*, gdzie nie stanowi integralnej części traktatu⁵⁷. Z innych inskrypcji warto wymienić: chrystogram „✠”⁵⁸, skrót „J+M” (Jezus i Maria), akty strzeliste będące cytatami z traktatu Ludwika Marii Grignona de Montfort lub wezwania do świętych.

W *Dzieliach literackich i teatralnych* wydawcy włączają zapisy inskrypcji Karola Wojtyły do tekstu głównego utworu, nie czynią tego jednak konsekwentnie. Na przykład w uwagach edytorskich do wiersza *Matka* wskazano, że inskrypcje takie występują, ale nie podano decyzji dotyczącej ich publi-

⁵⁵ Por. P o p i e l, dz. cyt., s. 37.

⁵⁶ Por. K. W o j t y ł a – J a n P a w e ł I I, *Jestem bardzo w rękach Bożych. Notatki osobiste 1962-2003*, tłum. A. Skucińska, I. Dulęba, M. Sarnek, Wydawnictwo Znak, Kraków 2014, s. 262, 335, 548, 610, 621, 627, 634.

⁵⁷ Zob. W. K r u s z e w s k i, E. L i p i e c, *Zagubione w edycji. Uwagi o rękopisie „Katolickiej etyki społecznej” Karola Wojtyły*, „Ethos” 31(2018) nr 3(123), s. 231-239.

⁵⁸ Jest to połączenie dwóch pierwszych liter tytułu mesjańskiego Jezusa Christos: X (chi) oraz P (ro).

kacji, a włączono je do tekstu głównego. W uwagach edytorskich do utworu [*Przyjaciel naszego Boga*]⁵⁹ natomiast poinformowano o istnieniu inskrypcji jedynie w przypisie, przy czym zaznaczono, że nie stanowią one tekstu głównego⁶⁰, chociaż umieszczono je w tekście dzieła. Co ważne, inskrypcje te po raz pierwszy pojawiają się na rękopisie utworu [*Przyjaciel naszego Boga*] powstałego – według ustaleń wydawców – po roku 1941. Zazwyczaj w wydaniach krytycznych inskrypcje przytaczane są w uwagach edytorskich, przy opisie fizycznym nośnika tekstu, nie zaś w tekście głównym.

Wątpliwości budzi też sposób rekonstrukcji tekstu zatytułowanego [*Przyjaciel Naszego Boga*]. Rękopis zachował się w dwóch wersjach, każda z nich składa się z dwóch części. Co warto podkreślić, wersje i części dramatu pisane były w pewnych odstępach czasowych, świadczą o tym zapisy znajdujące się w brulionach (na przykład „Człowiek z jednego metalu ulany” z pierwszej części w drugiej występuje jako „Człowiek z jednego kruszcu”). W uwagach edytorskich do tego utworu czytamy: „Z uwagi na to, że różnice między istniejącymi redakcjami tekstu są znaczące – tylko nieliczne fragmenty zostały powtórzone dosłownie – oraz że zakończenie posiada jedynie pierwsza wersja części drugiej, zaproponowano następujący układ: wersja pierwsza części pierwszej, wersja druga części pierwszej, wersja druga części drugiej (niepełna – tylko 4 strony) oraz wersja pierwsza części drugiej (kompletna, z zakończeniem)”⁶¹. Wydaje się, że jest to zbyt duża ingerencja w tekst źródłowy. Ponadto wydawcy nie przedstawili przyjętej metody pracy nad brulionami. Eksploracja brulionów to domena krytyki genezy: ustalanie na podstawie świadectw procesu twórczego, jak zmieniała się i kształtowała się idea autora, jakie stosował strategie twórcze. Być może tą metodą należałoby dokładnie zbadać zachowane bruliony dzieł literackich Wojtyły.

Chcąc poznać poezję i dramaty Karola Wojtyły, współczesny czytelnik bez wątpienia powinien sięgnąć przede wszystkim po omówioną powyżej edycję krytyczną. Mimo niekwestionowanej wartości inicjatywy wydawniczej, jaką jest publikacja *Dzieł literackich i teatralnych*, opracowany przez edytorów aparat krytyczny nie odzwierciedla w pełni rekonstrukcji tekstów. Tym samym Karol Wojtyła jako twórca literatury pięknej w jakiejś mierze nadal pozostaje nieznamy.

⁵⁹ Zob. K. W o j t y ł a, [*Przyjaciel naszego Boga*], w: tenże, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, s. 247-304. Są to pierwsze wersje dramatu *Brat naszego Boga*. Tytuł został nadany przez wydawców, którzy inspirowali się korespondencją Marka Skwarnickiego i Jerzego Turowicza z Janem Pawłem II: „Wreszcie sprawa dramatu pt. *Przyjaciel naszego Boga* o Bracie Albercie [...]. Utwór ten nosi wprawdzie na sobie ślady pewnego jak gdyby nieoszlifowania formalnego, co jednak nie obniża jego rangi” (List M. Skwarnickiego i J. Turowicza do Jana Pawła II z 16 czerwca 1979, s. 16).

⁶⁰ Por. W o j t y ł a – J a n P a w e ł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 1, s. 477, przyp. 1.

⁶¹ Tamże, s. 478.

*

Czytelnik książki otrzymuje finalny produkt, jakim jest tekst dzieła literackiego. Przedmiotem jego lektury staje się tekst, który został już uporządkowany. Rękopis natomiast stanowi najbardziej wartościowy dokument utrwalający proces twórczy. W brulionach Wojtyły można wyróżnić dwa podstawowe rodzaje poprawek: formalne – skreślenia uściślające, dookreślenia dopracowujące tekst na poziomie językowym, oraz merytoryczne – zmieniające znaczenie poetyckiego wywodu. Skreślenia bywają różne: czynione cienką kreską, jakby sygnalizującą pewne wahania, bądź wykonane grubą linią – stanowcze, utrudniające odczytanie pierwotnego tekstu. Są to przekreślenia pojedynczych wyrazów, liter, często też większych passusów. Zapoznanie się z rękopisem pozwala na pewną rewizję sądów interpretacyjnych dotyczących utworu. Bruliony stanowią też cenne źródło dla badaczy genezy tekstów Wojtyły, otwierają szerokie pole badań nad jego sposobem tworzenia. Mimo ogromnej pracy, jaką wykonali wydawcy poczynawszy od roku 1979 do dziś, twórczość Karola Wojtyły – Jana Pawła II pozostaje w pewnym wymiarze nieodczytana. Analizowanie brulionów dzieł: „uczenie się” pisma autora, porównywanie przekazów, identyfikacja charakteru zapisów, klasyfikowanie narzędzi pisarskich – to pierwsze etapy badania warsztatu twórczego autora *Pieśni o blasku wody*. Literatura przedmiotu nie zawiera pozycji, która w sposób wyczerpujący prezentowałaby takie badania. Czy ktoś jest dziś w stanie odpowiedzieć na pytania: Jakiego papieru do pisania używał Wojtyła? Jakim atramentem pisał? Czym charakteryzuje się jego pismo (to wcześniejsze i późniejsze)? Jaki był dukt pisma? Jak tytułował w rękopisach swoje utwory? W jaki sposób umiejscawiał tekst na kartkach papieru?

Opracowywanie od podstaw brulionów Wojtyły jest warunkiem poznania procesu tekstotwórczego autora. Być może fundament badań nad jego twórczością powinna stanowić krytyka genezy. „Genetyka tekstu skupia uwagę głównie na pracy twórczej pisarza, na jego zachowaniach, emocjach, wahaaniach: metoda ta proponuje odkrywanie dzieła poprzez ciąg szkiców i kolejnych redakcji, które dały mu początek i które doprowadziły to dzieło do formy ostatecznej”⁶². Zgromadzone już materiały brulionowe wystarczą, by wskazać, w jaki sposób kształtowane były poszczególne utwory, jakie cechy Wojtyłowego procesu tworzenia można uznać za charakterystyczne, powtarzalne, być może uniwersalne. Bruliony umożliwiają odkrycie szerokiego pola zainteresowań Wojtyły, a także eksplorację wielu różnych wpływów. Zabiegi te jasno pokazują, jak kształtowała się wyobraźnia autora *Psalterza*. Bruliony stały się więc niemyym świadkiem procesu twórczego Wojtyły, który po wielu

⁶² De Biasi, dz. cyt., s. 12.

latach, dzięki dostępnym nam dziś metodom badań genetycznych, może zostać odtworzony. Takie badania, udokumentowane „śladami ręki” Karola Wojtyły – Jana Pawła II, powinny stanowić podstawę przyszłych wydań krytycznych jego dzieł.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Antoniuk, Mateusz. “Proces tekstotwórczy jako najpiękniejszy przedmiot badań, którego nie ma.” In *Pracownia Herberta: Studia nad procesem tekstotwórczym*. Edited by Mateusz Antoniuk. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2017.
- Biasi, Pierre-Marc de. *Genetyka tekstów*. Translated by Filip Kwiatek and Maria Prusak. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN – Wydawnictwo, 2015.
- Boniecki, Adam, ed. *Kalendarium życia i twórczości Karola Wojtyły*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2000.
- Dybiak, Krzysztof. *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych: Antologia*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2019.
- . “Sztuka – wielkość – świętość.” In *Twarze świętości*. Edited by Katarzyna Dybeł and Zofia Zarebianka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2016.
- Dybeł, Katarzyna. “Samotność jako uprzywilejowana przestrzeń świętości – przypadek Karola Wojtyły (na przykładzie *Pieśni o Bogu ukrytym*).” In *Twarze świętości*. Edited by Katarzyna Dybeł and Zofia Zarebianka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2016.
- Dziedzic, Stanisław. “Refleksje nad sonetami Karola Wojtyły.” *Hybryda. Pismo Artystyczno-Literackie Stowarzyszenia Twórczego POLART*, no. 30 (2017): 39–48.
- Gruda, Stanisław Andrzej. “Myśląc Ojczyzna...” *Znak* 31, no. 1–2 (295–296) (1979): IV–XXXI.
- . “Promieniowanie ojcstwa: Misterium.” *Znak* 31, no. 11 (305) (1979): 1119–45.
- . “Rozważanie o śmierci.” *Znak* 27, no. 3 (249) (1975): 271–6.
- Jan Paweł II. *Wstanie, chodźmy!* Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2004.
- Jawień, Andrzej. “Kamieniołom.” *Znak* 9, no. 6 (41) (1957): 559–63.
- . “Myśl jest przestrzenią dziwną.” *Tygodnik Powszechny* 8, no. 42 (396) (1952): 5.
- . “Pieśń o blasku wody.” *Tygodnik Powszechny* 6, no. 19 (268) (1950): 1.
- Kozłowska, Anna. “Ku ‘jedności natchnień i znaczeń’: Nad rękopisem *Wigilii wielkanocnej* 1966 Karola Wojtyły.” In *Kultura nie tylko literacka: W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Part 1. Edited by Emanuela Bednarczyk-Stefaniak and Anastazja Seul. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2017.
- . “*Narodziny wyznawców* Karola Wojtyły: Czytanie rękopisu.” In *Literatura, kultura religijna, polskość: Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr. hab. Krzysz-*

- tofowi Dybciakowi w 65. rocznicę urodzin. Edited by Krzysztof Koehler, Wojciech Kudyba, and Jerzy Sikora. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2015.
- . *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji: O stylu artystycznym Karola Wojtyły*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2013.
- . “Praca Karola Wojtyły nad słowem (na przykładzie poematu *Kościół*).” In *Karol Wojtyła – Jan Paweł II: Artysta słowa*. Edited by Mirosława Ołdakowska-Kufłowa and Wojciech Kaczmarek. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015.
- . “Przełom: Problem autorstwa poematu.” In *Kultura nie tylko literacka: W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Part 2. Edited by Dorota Kulczycka and Anastazja Seul. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2018.
- . “Siostra: Brulionowy tekst Karola Wojtyły.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 27, no. 1 (2019): 207–17.
- Kruszewski, Wojciech, and Emilia Lipiec. “Zagubione w edycji. Uwagi o rękopiśmie *Katolickiej etyki społecznej* Karola Wojtyły.” *Ethos* 31, no. 3 (123) (2018): 231–9.
- Kupczak, Jarosław. “Od poznania do spotkania: O *Pieśni o Bogu ukrytym* Karola Wojtyły.” *Ethos* 30, no. 3 (119) (2017): 333–54.
- Miązek, Bonifacy, ed. *Słowa na pustyni: Antologia współczesnej poezji kapłańskiej*. Londyn: Oficyna Poetów i Malarzy, 1971.
- Polak, Grzegorz, ed. *Wielka encyklopedia Jana Pawła II*. Vol. 1. Kraków: Edipresse Polska, 2003.
- Popiel, Jacek. “Wprowadzenie.” In *Karol Wojtyła – Jan Paweł II, Dzieła literackie i teatralne*. Vol. 1. *Juwenilia (1938-1946)*. Edited by Jacek Popiel. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2019.
- Radziechowski, Dariusz. “Piękno i miłosierdzie: Brat Albert Chmielowski i Karol Wojtyła.” In *Odsłony miłosierdzia*. Edited by Katarzyna Dybeł and Zofia Zarębianka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2017.
- Skwarnicki, Marek. “Karol Wojtyła *Poezje i dramaty*: Słowo wstępne.” In Krzysztof Dybciak, *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2019.
- . “Poetycka droga papieża Wojtyły.” In *K. Wojtyła – Jan Paweł II, Poezje. Dramaty. Szkice. Tryptyk rzymski*. Edited by Marek Skwarnicki, Jerzy Turowicz, and Jan Okoń. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2004.
- Weigel, George. *Lekcje nadziei*. Translated by Karolina Rybicka. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2019.
- [Wojtyła, Karol]. “Pieśń o Bogu ukrytym.” *Głos Karmelu*, no. 1–2 (1946): 23–6.
- . “Pieśń o Bogu ukrytym.” *Głos Karmelu*, no. 3 (1946): 25–8.
- . “Pieśń o Bogu ukrytym.” *Głos Karmelu*, no. 3 (1947): 17–8.
- . “Pieśń o Bogu ukrytym.” *Głos Karmelu* 1947, no. 5 (1947): 24–5.

- Wojtyła, Karol. *Poezje i dramaty*. Edited by Marek Skwarnicki, Jerzy Turowicz, and Jan Okoń. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1979.
- . *Psalterz – Księga Słowiańska*. Kraków: Oficyna Cracovia, 1996.
- . *Sonety. Magnificat*. Edited by Stanisław Dziedzic. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1995.
- Wojtyła, Karol – Jan Paweł II. *Dzieła literackie i teatralne*. Vol. 1. *Juwenilia (1938-1946)*. Edited by Jacek Popiel. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2019.
- . *Dzieła literackie i teatralne*. Vol. 2. *Utwory poetyckie (1946-2003)*. Edited by Zofia Zarębianka. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2020.
- . *Jestem bardzo w rękach Bożych: Notatki osobiste 1962-2003*. Translated by Anna Skucińska, Irena Dulęba, and Maria Sarnek. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2014.
- . *Poezje. Dramaty. Szkice. Tryptyk rzymski*. Edited by Marek Skwarnicki, Jerzy Turowicz, and Jan Okoń. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2004.
- . *Poezje zebrane: Tryptyk rzymski*. With photographs by Adam Bujak. Edited by Marek Skwarnicki. Kraków: Biały Kruk, 2003.
- Wojtyła, Karol, and Adam Bujak. *Renesansowy Psalterz (Księga Słowiańska): Poezje słowem i światłem pisane*. Edited by Marek Skwarnicki and Leszek Sosnowski. Kraków: Biały Kruk, 1999.
- Zarębianka, Zofia. “Motywika biblijna w twórczości poetyckiej Karola Wojtyły.” In *Jan Paweł II: Posługa myślenia*. Vol. 2. Edited by Bogusław Kastelnik, Aneta Krupka, and Robert Woźniak. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2015.
- . *Spotkanie w Słowie: O twórczości literackiej Karola Wojtyły*. Nowy Sącz: Wydawnictwo Pasaże, 2018.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Urszula JAŃCZYK – Jakiego Wojtyłę znamy? O problemach związanych z edycją utworów literackich i teatralnych Karola Wojtyły. Aspekt tekstologiczny

DOI 10.12887/33-2020-3-131-16

Artykuł jest próbą tekstologicznej analizy edycji utworów literackich i teatralnych Karola Wojtyły, która koncentruje się na ukazaniu dziejów tekstów (od momentu ich powstania, przez ich różne odmiany, do – jeśli to możliwe – ostatecznej wersji) oraz odsłonięciu procesu twórczego. Prezentowane w edycji krytycznej zapiski brulionowe oraz aparat krytyczny (zawierający różne warianty tekstu) umożliwiają rozpoznanie nowego sensu opublikowanych utworów. Autorka artykułu podkreśla znaczenie brulionowości i wariantywności twórczości Karola Wojtyły, wskazując jednocześnie na wiążące się z tym problemy tekstologiczne, przed którymi staje edytor – przede wszystkim związane z ustaleniem ostatecznej, zgodnej z intencją twórcy wersji tekstu w taki sposób, by uniknąć arbitralnych decyzji edytorskich. Zadanie to w przypadku utwo-

rów Karola Wojtyły okazuje się niezwykle trudne. Autor nie zawsze w pełni kontrolował poszczególne edycje i niekiedy zatwierdzał do druku dwa różne warianty tekstu. Artykuł proponuje nowe spojrzenie na twórczość autora *Hioba* w oparciu o ustalenia i narzędzia krytyki genezy.

Słowa kluczowe: tekstologia, krytyka genezy, brulion, wariantywność, proces twórczy, wydanie krytyczne, intencja twórcza, Karol Wojtyła, Jan Paweł II

Kontakt: Katedra Tekstologii i Edytorstwa, Instytut Literaturoznawstwa, Wydział Nauk Humanistycznych, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

E-mail: urszula.janczyk@kul.pl

Tel. 81 4454420

Urszula JAŃCZYK, *The Wojtyła We Know: On the Problems of Editing Literary and Theatrical Works by Karol Wojtyła; The Textological Aspect*

DOI 10.12887/33-2020-3-131-16

The article is an attempt to analyze Karol Wojtyła's literary and theatrical works by focusing on the presentation of the history of his texts, from their origin, to different versions, and ultimately to a final version (if possible), and to reveal the creative process. Included in the critical edition of Wojtyła's writings, the drafts of his works and the critical apparatus (containing different textual variants) make it possible to recognize a new meaning of the published texts. The article emphasizes an important role of drafts and textual variance in Karol Wojtyła's work, at the same time indicating the related textological problems faced by a scholarly editor. The problems in question concern establishing the final version of a given text while preserving its author's artistic intention and avoiding arbitrary editorial decisions. In the case of Wojtyła's output, such a task proves extremely difficult as the author failed to adequately supervise all the editions of his works or approved for publication two different versions of the same text. The article proposes to look at Wojtyła's literary work from a new perspective based on the findings and methods of genetic editing.

Keywords: textology, textual criticism, draft, textual variance, creative process, critical edition, artistic intention, Karol Wojtyła, John Paul II

Contact: Katedra Tekstologii i Edytorstwa, Instytut Literaturoznawstwa, Wydział Nauk Humanistycznych, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland

E-mail: urszula.janczyk@kul.pl

Phone: +48 81 4454420